

بررسی اثر صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال در استان کرمان

مهديه ساعی^{۱*}، سامان ضیایی^۲

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد کشاورزی دانشگاه زابل

۲. استادیار اقتصاد کشاورزی دانشگاه زابل

(تاریخ دریافت: ۹۴/۷/۶ - تاریخ تصویب: ۹۴/۱۰/۲۷)

چکیده

در سه دهه‌ی اخیر، تأمین مالی خرد به‌عنوان راهکاری مناسب جهت مقابله با فقر روستاییان مطرح شده و برخی کشورها در این زمینه به موفقیت‌های چشمگیری دست یافته‌اند. اهمیت این دستاورد به‌گونه‌ای بود که بانک جهانی سال ۲۰۰۵ را سال "اعتبارات خرد" نام‌گذاری و کشورهای در حال توسعه را در به‌کارگیری این شیوه‌ی اعتباری تشویق کرده است. هدف اصلی مطالعه‌ی حاضر، تعیین اثربخشی صندوق‌های اعتباری خرد در کاهش فقر، ایجاد درآمد و اشتغال است. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل کلیه‌ی اعضای صندوق‌های اعتباری خرد در سال ۹۳-۱۳۹۲ در استان کرمان بود که ۹۷ نفر با استفاده از فرمول کوکران به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. روایی صوری پرسشنامه با کسب نظر متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی تایید شد. پایایی تحقیق با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ حدود ۰/۸۹ به‌دست آمد. جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل توصیفی نظیر توزیع فراوانی، درصد، نمره‌های وزنی و میانگین استفاده گردید. بر اساس نتایج، به‌غیر از متغیرهای بهبود شرایط مسکن و توانایی پرداخت مخارج تحصیل فرزندان، سطح رضایت‌مندی سایر متغیرها بیش از میانگین میزان رضایت‌مندی است (۳). به‌این ترتیب از زمان عضویت، درآمد کل خانواده افزایش و فقر کاهش یافته، خود اشتغالی ایجاد شده و کسب و کار قبلی رونق پیدا کرده است.

واژه‌های کلیدی: استان کرمان، اشتغال، اعتبارات خرد، درآمد، کاهش فقر

مقدمه

برای تأمین مالی یک فعالیت کوچک، شروع یک فعالیت جدید یا توسعه‌ی یک فعالیت کوچک، رهیافت نوینی در دنیا مطرح شده است که اعتبارات خرد نامیده می‌شود. مفهوم اعتبارات خرد، فراهم‌آوردن تسهیلات مالی برای افراد با درآمد پایین است که امکان دسترسی به بانک‌ها و سایر منابع مالی را رسمی ندارند و برای تأمین نیازهای مالی، از سرمایه‌ی در گردش یا پس‌اندازهای خود استفاده می‌کنند یا ناچارند به منابع

غیر رسمی مراجعه کنند (Arifujjaman Khan & Rahaman, 2007). برنامه‌های اعتبارات خرد علاوه بر عرضه‌ی تسهیلات مالی، ممکن است تسهیلات اجتماعی هم ارائه کند که شامل مواردی مانند تشکیل گروه، افزایش اعتماد به‌نفس، افزایش ظرفیت‌های مدیریتی در میان اعضاء و غیره می‌شود. این شیوه‌ی نوین در بازار اعتبارات بین‌المللی، نمونه‌ای از مدیریت سرمایه توسط گروه‌های خاص از افراد جامعه یا سیستم بانکی و اعتباری و حتی دولت‌ها را مطرح کرده که همواره با

شده توسط بانک کشاورزی در حد زیاد و دیدگاه روستائیان در خصوص نقش بانک کشاورزی در توسعه کشاورزی حوزه آبخیز در حد مثبت و عالی است و بین میزان استفاده از کانال‌های ارتباطی و دانش روستائیان و اعتبارات خرد عرضه شده توسط بانک کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. نتایج مطالعه Moghaddas Farimani et al. (2007) در استان تهران نشان داد که روستائیان درک و نگرش مثبتی از صندوق‌های اعتباری روستایی داشتند و تمایل خود و اطرافیانشان را جهت مشارکت در این صندوق‌ها مثبت ارزیابی نمودند. از نظر آن‌ها، صندوق‌های مالی و اعتباری موجود در منطقه، در زمینه‌ی میزان حق عضویت دریافتی، میزان وام اعطایی، نحوه‌ی بازپرداخت وام، تعداد وام پرداختی به اعضاء و نحوه‌ی نظارت و مدیریت بر مؤسسات مالی و اعتباری نسبتاً خوب عمل کرده‌اند. Alaaddini & Mosavi (2010)، با مطالعه‌ی دو برنامه‌ی تأمین مالی خرد، یعنی صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی و برنامه‌ی پشتیبانی از خدمات مالی خرد روستا نشان دادند که تغییری در شاخص‌های درآمد، دارایی و هزینه‌ی خوراک و پوشاک خانوارهای شرکت‌کننده در هر دو برنامه ایجاد نشده؛ اما، شاخص تنوع منابع درآمدی خانوار بهبود یافته است. نتایج مطالعه‌ی Bozargemehri et al. (2011)، حاکی از تأثیرات اعتبارات خرد بر توسعه‌ی کشاورزی در سطح قابل اطمینانی بوده است. Namjouyan shirazi (2015) به نقش بی‌بدیل صندوق‌ها در تأمین منابع مالی، برای توسعه‌ی کسب و کارهای کوچک و تحقق کارآفرینی در جوامع روستایی تأکید و اشاره نمود که تشکیل صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی، باعث افزایش دسترسی زنان روستایی به منابع اعتبارات گردیده و مشارکت اجتماعی، اعتماد به نفس و قدرت تصمیم‌گیری آن‌ها را افزایش داده است. نتایج مطالعه‌ی Arifujjaman Khan & Rahaman (2007)، در منطقه‌ی چیتاکنگ بنگلادش نشان داد که نه تنها اعتبارات خرد بر استاندارد زندگی افراد کم‌درآمد و سبک زندگی آن‌ها تأثیر مثبت داشته، بلکه به توانمندسازی آن‌ها کمک نموده است. Fred (2009)، پیشنهاد می‌کند که صندوق‌های اعتباری خرد سرمایه‌ی خود را افزایش دهند و قبل از اعطای وام، خصوصیات وام‌گیرندگان و

توفیق‌هایی همراه بوده است. این توفیق به حدی بوده که سازمان ملل متحد سال ۲۰۰۵ را سال اعتبارات خرد نامیده و کشورهای جهان را برای معرفی و کمک به آن تشویق کرده است. Khodamoradi (2005)، میزان تأثیر صندوق‌های اعتباری خرد زنان روستایی استان مازندران در توسعه‌ی فعالیت‌های آموزشی-ترویجی را بسیار خوب ارزیابی نمود (بین زیاد و خیلی زیاد). همچنین، بین سابقه‌ی عضویت، میزان پس‌انداز، سن اعضاء صندوق و دیدگاه آن‌ها در مورد نقش صندوق‌ها در توسعه‌ی فعالیت‌های آموزشی-ترویجی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود داشت. Yaghobi (2005) بیشترین زمینه‌ی مصرف اعتبارات خرد در استان زنجان را به‌ترتیب امور مربوط به دامپروری، باغبانی، کشاورزی، مخارج تحصیل فرزندان، خرید وسایل خانه، خرید خوراک و پوشاک، مخارج دارویی درمان و بهداشت و صنایع دستی دانست. اعتبارات خرد پرداخت شده در زمینه‌ی اشتغال، بیشترین تأثیر را در تثبیت شغل قبلی و بالا بردن اعتماد گروهی زنان داشت. تحلیل همبستگی بین اشتغال و متغیرهای مستقل نشان داد بین میزان تحصیلات زنان، میزان تحصیلات مردان و نگرش کلی مردان خانواده نسبت به دریافت وام توسط زنان، در سطح یک درصد رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. از نظر Hassanzade et al (2006)، اعتبارات خرد در صورتی می‌تواند به کاهش فقر بیانجامد که اولاً طبقات گوناگون فقر شناسایی و ثانیاً این اعتبارات برای ایجاد اشتغال باشد. به‌عبارت دیگر، کاهش فقر از طریق اعطای اعتبارات خرد، فقط از طریق ایجاد اشتغال و برابری فرصت‌های شغلی امکان‌پذیر است. نتایج مطالعه‌ی Roknaddin et al. (2006) نشان داد که اعتبارات خرد بانک کشاورزی در قالب پرداخت گروهی در طرح‌های تأمین آب برای توسعه‌ی فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان خدابنده استان زنجان توانسته است در سطح معنی‌داری پنج درصد نقش مهمی ایفا کند. ارزیابی دیدگاه روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه‌ی هونجان، در خصوص نقش بانک کشاورزی در توسعه‌ی بخش کشاورزی با عرضه‌ی اعتبارات خرد توسط Baghaei et al. (2007) نشان داد که میزان تمایل کشاورزان برای استفاده از اعتبارات ارائه

نتایج مطالعه‌ی Noreen et al. (2012)، تأثیر معنی‌دار برنامه‌های اعتباری خرد بر آموزش فرزندان و مخارج خانوار را نشان داد. درحالی‌که اثر اعتبارات خرد بر شرایط مسکن، مصرف اقلام غذایی و مالکیت دارایی‌های خانوار معنی‌دار نبود. بر اساس نتایج Ayub (2013)، افزایش غیرمعنی‌دار در میزان درآمد و رضایت‌مندی مشتریان در ناحیه باهوالپور پاکستان و رابطه‌ی معنی‌دار بین اعتبارات خرد و کاهش فقر مشاهده شد. Islam et al. (2013) نشان دادند که برنامه‌های اعتباری خرد سهم مؤثری در ایجاد درآمد و مصرف مواد غذایی داشته است. با مروری بر مطالعات انجام شده مشاهده می‌شود که اعتبارات خرد، وضع فقرا (دهک‌های پایین جامعه)، کشاورزان کوچک و زنان را بهبود بخشیده و دسترسی آن‌ها به وام کم‌بهره و مستقیم را افزایش داده و ضمن اشتغال‌زایی و افزایش درآمد، در توانمندسازی و بهبود استاندارد زندگی آن‌ها موفق بوده و دست رباخواران را از زندگی آن‌ها کوتاه کرده است. لذا هدف از این مطالعه، بررسی اثر صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر و ایجاد درآمد و اشتغال است. از این‌رو اهداف اختصاصی پژوهش حاضر عبارتند از:

- شناسایی اطلاعات توصیفی اعضای صندوق‌های اعتباری خرد
- نحوه‌ی آشنایی اعضای با صندوق اعتبارات خرد
- هدف اعضای از دریافت اعتبارات خرد
- موارد مصرف اعتبارات خرد
- رضایت‌مندی اعضای از برنامه‌ی اعتبارات خرد

مواد و روش‌ها

روش پژوهش در این مطالعه، توصیفی و از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. جمعیت مورد مطالعه، کلیه‌ی اعضای صندوق‌های اعتباری خرد در استان کرمان (۷۶۰ نفر) بودند. انتخاب نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران صورت گرفت. به این ترتیب تعداد ۹۷ نفر از اعضای صندوق‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. در این پژوهش از داده‌های اولیه و ثانویه استفاده شد. بخش وسیعی از اطلاعات مطالعه بر اساس داده‌های اولیه بود که در سال ۹۳-۹۲ در سطح استان کرمان با استفاده از

نوع شغلی که آن‌ها در آن مهارت دارند را در نظر بگیرند. این عوامل وام‌گیرندگان را قادر می‌سازد تا از سرمایه به‌طور معقول استفاده کرده و در نهایت درآمد خانوار افزایش یابد. Enimil Ashun (2010)، نشان داد در استاندارد زندگی خانوارهای افرادی که به الگوی اعتبارات خرد ملحق شدند و همچنین فعالیت‌های شغلی اعضا بهبود حاصل شده است. نتایج مطالعه‌ی Saad (2010)، نشان داد که صندوق از طریق فعالیت‌های اعتباری خرد و آموزشی، در کاهش فقر و بهبود وضعیت سلامت اعضا و سطح تحصیلات فرزندان آن‌ها موفق بوده است. Abiola and Salami (2011) رابطه‌ی معنی‌دار بین فعالیت‌های اعتباری خرد و استاندارد زندگی اعضا را نشان دادند. Al-Mamun et al. (2011) در بررسی اثر برنامه‌ی اعتبارات خرد بر خانوارهای کم‌درآمد نشان دادند که برنامه‌ی اعتبارات خرد درآمد اعضا را افزایش داده است. Jegede et al. (2011) با بررسی رابطه‌ی بین اعتبارات خرد و کاهش فقر نشان دادند که بین افراد استفاده‌کننده از اعتبارات خرد و سایرین تفاوت معنی‌داری وجود دارد و اثر صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر معنی‌دار است. Saleem et al. (2011) اثر معنی‌دار اعتبارات خرد بر استاندارد زندگی افراد کم‌درآمد را نشان دادند. Teng et al. (2011) نشان دادند افرادی که از اعتبارات خرد استفاده کرده‌اند، به علت رشد درآمد و دارایی، استانداردهای زندگی بهتری نسبت به قبل داشتند؛ علاوه بر این، استفاده از اعتبارات خرد فرصت‌های اشتغال بیشتری ایجاد کرده و مشاغل بیشتری برای زنان فراهم نموده، آموزش خانوار، وضعیت زنان و رفاه خانواده را بهبود بخشیده و نابرابری درآمدی در روستاها را کاهش داده است؛ اما، بیشتر افراد در مورد بازپرداخت وام احساس نگرانی داشتند. Addae-Korankye (2012) نشان داد که با وجود چالش‌ها، اعتبارات خرد بر کاهش فقر اثر مثبت داشته است. نتایج مطالعه‌ی Kamal Hossain (2012) نشان داد که اثر کلی فعالیت‌های اعتباری خرد مثبت بوده و درآمد وام‌گیرنده و سهم آن در مخارج خانوار بعد از عضویت به‌طور معنی‌داری افزایش یافته، در ایجاد فرصت اشتغال اثری ملایم؛ اما، بر پس‌انداز و بهبود شرایط مسکن وام‌گیرندگان اثر کمتری داشته است.

افزایش پیدا کرده است، وام‌های صندوق در راه‌اندازی یا ادامه‌ی کسب و کار اعضاء مفید بوده است، امکانات بهداشتی و درمانی بهبود پیدا کرده است و غیره). با توجه به مقادیر مقیاس لیکرت (۵= کاملاً موافق، ۴= موافق، ۳= بی تفاوت، ۲= ناموافق، ۱= کاملاً ناموافق) محاسبه شدند.

نتایج و بحث

اطلاعات توصیفی نمونه‌ی مورد مطالعه

جامعه‌ی هدف اعتبارات خرد، به‌طور کلی زنان هستند. همان‌طور که در جدول (۱) ارایه شده، سن افراد پاسخ‌گو از ۲۴ تا ۶۲ سال با میانگین سنی ۴۰ سال بوده است. در ضمن، بیشترین افراد در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با ۳۲/۶ درصد بودند که نشان می‌دهد اعضاء جوان نسبت به مشارکت در برنامه‌های اعتباری خرد راغب‌تر هستند. از نظر تحصیلات بیشترین افراد، متعلق به گروه تحصیلات ابتدایی (۲۳/۴ درصد) بودند. تحلیل وضعیت تأهل افراد نیز نشان داد که ۸۴/۲ درصد متأهل بودند.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه‌ی مورد مطالعه

نیر گروه‌بند زیر گروه‌ها فراوانی درصد میانگین کمینه بیشینه	
سن	۱۳-۲۱ ۳۹-۳۱ ۲۸-۴۱ بیش از ۵۰
	۱۵/۱ ۴۵/۳ ۳۲/۶ ۷
	۴ ۲۲ ۱۹ ۹ ۳۰ ۶ ۴
	بی‌سواد ابتدایی راهنمایی تحصیلات متوسطه دیپلم فوق دیپلم سانس و بالا
	۴/۳ ۲۳/۴ ۲۰/۲ ۹/۶ ۳۱/۹ ۶/۴ ۴/۳
متأهل	۸۰
تأهل	۱۵
کل	۹۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پرسشنامه جمع‌آوری گردید. پرسشنامه دو بخش را در بر می‌گرفت. بخش اول سؤالات کلی در زمینه‌ی سن، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل، تعداد اعضاء خانوار، مقدار وام، میزان بهره و دلایل کسب اعتبارات خرد بودند. در بخش دوم اطلاعات کلی برای اندازه‌گیری تأثیر اجتماعی فعالیت‌های اعتباری خرد جمع‌آوری شد. اگر چه نتیجه‌ی تحقیق، وابسته به اطلاعات اولیه‌ای است که از طریق مصاحبه جمع‌آوری شدند؛ اما، از چندین کتاب، ادبیات پژوهش، مقالات، مجلات و پایان‌نامه نیز به‌عنوان منابع ثانویه سود برده است. منابع اینترنتی نیز به‌عنوان منبع ثانویه مورد استفاده قرار گرفتند. پرسشنامه‌ها از سؤالات زمینه‌ای چند گزینه‌ای و دو گزینه‌ای در مورد سن، سطح تحصیلات، تعداد اعضاء خانوار و سؤالات مربوط به درآمد، پس‌انداز، سرمایه و ... تشکیل شده بود. روایی ظاهری پرسشنامه با کسب نظر متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی انجام شد و پس از اعمال اصلاحات لازم مورد تأیید قرار گرفت. برای اندازه‌گیری قابلیت اعتماد ابزار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. بدین منظور، تعداد ۱۲ نفر از زنان عضو انتخاب و پس از تکمیل پرسشنامه‌های مربوط ضریب آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه شد. این ضریب برای کلیه‌ی سؤالات پرسشنامه ۰/۸۹ بدست آمد و سه سؤال که دارای ضریب پایینی بودند حذف گردیدند. برای اندازه‌گیری درک افراد پاسخگو از اثر اعتبارات خرد بر فقر، درآمد و اشتغال از مقیاس لیکرت (مقدار ۱ تا ۵) استفاده شد. مقادیر مقیاس، درجه‌ی رضایت‌مندی یا سطح موافقت شخص را بعد از دریافت اعتبارات خرد نشان می‌دهند. پایین‌ترین مقدار رضایت‌مندی با عدد ۱ و بالاترین مقدار رضایت‌مندی با عدد ۵ نشان داده شد. سپس اطلاعات پرسشنامه‌ها استخراج و ویژگی‌های فردی اعضاء نمونه مشخص و از آماره‌های توصیفی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. آماره‌های توصیفی شامل نمره‌های وزنی، میانگین، فراوانی و درصد بودند. مقادیر میانگین، نمره‌های وزنی و انحراف معیار برای ۱۶ فرضیه‌ی (روند اخذ وام از صندوق اعتبارات خرد نسبت به بانک‌های معمول آسان‌تر است، نرخ بهره‌ی اعتبارات خرد معقول است، فرصت اشتغال پس از دریافت وام افزایش پیدا کرده است، درآمد اعضاء پس از دریافت وام

اعضاء، اعتبارات خرد را در زمینه فعالیت های کشاورزی (کشت گندم، زعفران، سبزی کاری و غیره)، پرورش کرم و تهیه کود ورمی کمپوست، دامپروری (پرورش دام و خرید خوراک دام)، پرورش طیور (بلدرچین و مرغ خانگی و غیره)، صنایع دستی شامل خیاطی (خرید چرخ خیاطی و غیره)، قالی بافی، پته دوزی، پرده دوزی و گل سازی، آرایشگری، شیرینی پزی، تولید لبنیات، تولید رشته های آش و بسته بندی و فروش آن، سبزی خردکنی، پخت نان محلی، صنایع تبدیلی از جمله تهیه ترشی جات و عرقیجات استفاده کرده بودند. به طوری که ۳۷/۲ درصد افراد وام را در زمینه صنایع و خدمات، ۸/۵ درصد پرورش طیور، ۲۷/۷ درصد در پرورش دام، ۱۸/۱ درصد در زمینه کشاورزی و ۷/۴ درصد در تأمین مخارج خانواده، هزینه های درمان، بازسازی خانه و خرید جهیزیه هزینه کرده بودند. بنابراین بیشترین موارد مصرف اعتبارات، در صنایع دستی، تبدیلی و خدمات بوده است. ۹۱/۶ درصد اعضا، میزان وام را در تأمین مالی کسب و کار ناکافی دانستند.

کلاس های آموزشی که افراد در آن شرکت کرده بودند، در زمینه های گوناگون از جمله کشت زعفران و گیاهان دارویی، کاشت پسته، پرورش قارچ، چگونگی پرورش دام (پرورش ماهی، مرغ خانگی، شترمرغ)، بهداشت شیر و مشتقات آن، تهیه کود ورمی کمپوست، کشاورزی ارگانیک، تهیه ترشی جات، شیرینی پزی، قالی بافی، پرده دوزی و غیره بوده است.

افراد کالاهای تولیدی خود را در مغازه، محله، منزل، در میان دوستان و در بازار به فروش رسانده بودند. در حدود ۶۴/۸ درصد نمونه ادعا کردند که کسب و کار آنها سودآور بوده که بیشتر آنها (۵۳/۵ درصد) این سود را صرف هزینه های روزمره، ۲۲ درصد صرف سرمایه گذاری مجدد در کسب و کار و ۲۲ درصد بخشی از سود را صرف سرمایه گذاری مجدد در کسب و کار کرده بودند.

رضایت مندی از برنامه اعتبارات خرد

در حدود ۸۰ درصد اعضا، از مقدار اعتبارات رضایت نداشتند و آنرا اندک دانستند. ۹۶/۸ درصد اعضا، از مراحل بازپرداخت اعتبارات (مهلت و دوره های

نحوه آشنایی اعضا با صندوق اعتبارات خرد

جدول (۲)، نحوه آشنایی اعضا با صندوق اعتبارات خرد را نشان می دهد. ۸/۴ درصد اعضا ادعا کردند که توسط همسایگان، ۲۶/۳ درصد از راه دوستان و آشنایان، ۶۲ درصد از راه کارکنان صندوق و ۳/۲ درصد توسط سازمان جهاد کشاورزی با صندوق آشنایی پیدا کرده اند. در نتیجه در زمینه اطلاع رسانی به اعضا، کارکنان صندوق بیشترین سهم را داشتند.

جدول ۲- نحوه آشنایی اعضا با صندوق اعتبارات خرد

گروه	فراوانی	درصد
همسایگان	۸	۸/۴
دوستان و آشنایان	۲۵	۲۶/۳
کارکنان صندوق	۵۹	۶۲/۱
سازمان جهاد کشاورزی	۳	۳/۲
کل	۹۵	۱۰۰

مأخذ: یافته های تحقیق

هدف اعضا از دریافت اعتبارات خرد

بر اساس جدول (۳)، هدف ۳۴/۷ درصد اعضا از گرفتن وام، شروع کسب و کار جدید، ۳۳/۷ درصد توسعه کسب و کار فعلی و ۲۳/۲ درصد تأمین مخارج خانواده بوده است. در نتیجه وام های صندوق نه تنها برای توسعه کسب و کار فعلی، بلکه برای شروع کسب و کار جدید نیز استفاده شده است که اهمیت اعتبارات صندوق را در توسعه کارآفرینی نشان می دهد.

جدول ۳- هدف اعضا از دریافت اعتبارات خرد

گروه	فراوانی	درصد
شروع کسب و کار جدید	۳۳	۳۴/۷
توسعه کسب و کار فعلی	۳۲	۳۳/۷
بازپرداخت بدهیها	۳	۳/۲
تأمین مخارج خانواده	۲۲	۲۳/۲
ازدواج فرزندان	۲	۲/۱
هزینه های درمان خانواده	۱	۱/۱
تعمیر و بازسازی خانه	۲	۲/۱
کل	۹۵	۱۰۰

مأخذ: یافته های تحقیق

افزایش توانایی پرداخت مخارج تحصیل فرزندان و ۳۵/۵ درصد مخالف افزایش توانایی پرداخت مخارج پزشکی از زمان عضویت بودند. از سوی دیگر ۴۶/۳ درصد اعضا، موافق افزایش درآمد کل خانواده. ۸۴/۶ درصد موافق ایجاد خوداشتغالی، ۸۰/۴ درصد موافق استفاده از اعتبارات خرد در توسعه‌ی کسب و کار قبلی، ۹۰/۲ درصد موافق معقول بودن نرخ بهره‌ی اعتبارات خرد و ۹۵/۸ درصد موافق آسان‌تر بودن دریافت وام از صندوق اعتبارات خرد نسبت به سایر بانک‌ها و ۷۹/۶ درصد موافق ضروری بودن آموزش قبل از دریافت وام بودند. همچنین ۵۷/۸ درصد اعضا موافق بودند که فعالیت‌های صندوق اعتبارات خرد سطح فقر را کاهش داده است.

بازپرداخت) رضایت داشتند. همچنین، ۹۷/۹ درصد اعضا از شرایط دریافت اعتبارات راضی بودند. ۹۵/۸ درصد افراد مایل بودند مجدداً وام بگیرند. ۶۹/۷ درصد افراد تصمیم داشتند آن‌را در توسعه‌ی کسب و کار فعلی، ۲۲/۵ درصد در تأمین نیازهای خانواده و ۷/۹ درصد در شروع کسب و کار جدید هزینه کنند. این موضوع نشان می‌دهد، افراد با اعتبارات خرد تمایلی به شروع کسب و کار جدید ندارند، این می‌تواند به دلیل ناکافی بودن اعتبارات برای شروع کسب و کار جدید باشد.

آماره‌های توصیفی شاخص‌های مورد بررسی

بر اساس جدول (۴)، ۳۴/۵ درصد افراد پاسخ‌گو مخالف بهبود شرایط مسکن، ۳۷/۱ درصد مخالف

جدول ۴- آماره‌های توصیفی شاخص‌های مورد بررسی

شاخص	کاملاً موافق (درصد)	موافق (درصد)	بی تفاوت (درصد)	مخالف (درصد)	کاملاً مخالف (درصد)
بهبود شرایط مسکن خانواده	۱/۱	۳/۲۵	۱/۳۹	۴/۱۸	۱/۱۶
توانایی بهتر برای پرداخت مخارج تحصیل فرزندان	۲/۲	۳/۳۰	۳/۳۰	۲۷	۱/۱۰
توانایی بیشتر برای خرید پوشاک	۳/۴	۶/۳۶	۳/۳۲	۱/۱۵	۸/۱۱
توانایی بیشتر برای پرداخت مخارج مواد غذایی	۵/۸	۲/۵۳	۲/۲۰	۵/۸	۶/۹
دسترسی بیشتر به امکانات بهداشتی و درمانی	۳/۴	۴۳	۷/۲۳	۲/۱۷	۸/۱۱
توانایی بهتر برای پرداخت مخارج پزشکی	۳/۴	۸/۲۵	۴/۳۴	۴/۲۰	۱/۱۵
افزایش قدرت خرید خانواده	۳/۴	۳/۵۵	۹/۱۴	۱۷	۵/۸
کمک در ایجاد خوداشتغالی	۷/۷	۹/۷۶	۶/۶	۳/۳	۵/۵
استفاده در جهت توسعه‌ی کسب و کار قبلی	۷/۸	۷/۷۱	۸/۹	۶/۷	۲/۲
افزایش درآمد کل خانواده	۱/۱	۲/۴۵	۷/۲۳	۲/۱۷	۹/۱۲
منطقی بودن نرخ بهره‌ی اعتبارات خرد	۶/۳۲	۶/۵۷	۸/۹		
آسان‌تر بودن دریافت وام از صندوق اعتبارات خرد	۲/۶۴	۶/۳۱	۲/۴		
ضمانت وام‌گیرنده توسط سایر اعضای گروه	۲/۴۶	۶/۳۹	۲/۱۳	۱/۱	
ضروری بودن آموزش قبل از دریافت وام	۹/۲۳	۷/۵۵	۵/۱۲	۸	
کاهش سطح فقر	۷/۶	۱/۵۱	۶/۲۵	۲/۱۲	۴/۴
موفقیت کسب و کارهای کوچک به علت صندوق‌های اعتباری خرد است و نه بانک‌ها	۲۲	۵/۴۹	۴/۱۵	۸/۸	۴/۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پنج نقطه‌ای لیکرت، مقادیر میانگین، نظر مثبت اعضا در زمینه‌های گوناگون شغلی، اقتصادی و اجتماعی را نشان می‌دهند. نتایج نشان داد به غیر از متغیرهای

جدول (۵)، نمره‌های وزنی، میانگین و انحراف معیار ۱۶ متغیر مورد بررسی را نشان می‌دهد. میانگین‌ها بر اساس روش متوسط وزنی محاسبه شدند. در مقیاس

مطالعه‌ی Addae-Korankye (2012) و Olumuyiwa & Oluwatosin (2012)، نیز اعتبارات خرد اثر مثبتی بر کاهش فقر داشته و Ayuub (2013) نشان داد که بین اعتبارات خرد و کاهش فقر رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بر اساس نتایج مطالعه‌ی Jegede et al. (2011) نیز، اثر صندوق‌های اعتباری خرد بر کاهش فقر معنی‌دار بوده است. Saad (2010) نیز نشان داد که فعالیت‌های صندوق در کاهش فقر موفق بوده است. همچنین بر اساس نتایج مطالعه‌ی حاضر، خود اشتغالی ایجاد شده و کسب و کار قبلی رونق پیدا کرده است. Teng et al. (2011) نیز نشان دادند که استفاده از اعتبارات خرد فرصت‌های اشتغال بیشتری ایجاد کرده و مشاغل بیشتری برای زنان فراهم نموده است. بر اساس نتایج مطالعه‌ی Kamal Hossein (2012) نیز، اعتبارات خرد در ایجاد فرصت اشتغال اثر ملایمی داشته است. سایر نتایج مطالعه‌ی حاضر، معقول بودن نرخ بهره‌ی اعتبارات خرد، آسان‌تر دریافت وام از صندوق‌های اعتباری خرد نسبت به سایر بانک‌ها، ضروری بودن آموزش قبل از دریافت وام و اعتبارات خرد دلیل موفقیت کسب و کارهای کوچک، بودند. متغیر آسان‌تر بودن دریافت وام از صندوق نسبت به سایر بانک‌ها، بالاترین مقدار میانگین (۴/۶) را داشت.

بهبود شرایط مسکن و توانایی پرداخت مخارج تحصیل فرزندان، سطح رضایت‌مندی سایر متغیرها، بیش از میانگین میزان رضایت‌مندی (۳) است. Noreen et al. (2012) نیز نشان دادند که اعتبارات خرد بر شرایط مسکن اعضاء تأثیر معنی‌داری نداشته و بر اساس مطالعه‌ی Kamal Hossein (2012)، اثر اعتبارات خرد بر بهبود شرایط مسکن وام‌گیرندگان از معنی‌داری کمتری برخوردار بوده است. از نتایج دیگر مطالعه‌ی حاضر این است که از زمان عضویت، توانایی پرداخت مخارج مواد غذایی، قدرت خرید خانواده، توانایی خرید پوشاک، دسترسی به امکانات بهداشتی و درمان و توانایی پرداخت مخارج پزشکی بهبود و درآمد کل خانواده افزایش یافته است. Islam et al. (2013) نیز نشان دادند که برنامه‌های اعتباری خرد سهم مؤثری در ایجاد درآمد و مصرف مواد غذایی داشته است. در مطالعه‌ی Kamal Hossein (2012) نیز، درآمد وام‌گیرندگان بعد از عضویت به‌طور معنی‌داری افزایش یافته است. بر اساس نتایج مطالعه‌ی Al-Mamun et al. (2011) برنامه‌ی اعتبارات خرد درآمد اعضاء را افزایش داده و Teng et al. (2011) نیز نشان دادند که درآمد افرادی که از اعتبارات خرد استفاده کرده‌اند، افزایش یافته است. از نتایج دیگر مطالعه‌ی حاضر این است که فقر کاهش یافته است. در

جدول ۵- نمره‌های وزنی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد بررسی

تعداد	نمره‌های وزنی	میانگین	انحراف معیار	
۸۷	۲۴۱	۲/۷۷	۱/۰۴۲	بهبود شرایط مسکن خانواده
۸۹	۲۵۶	۲/۸۸	۱/۰۳۲	توانایی بهتر برای پرداخت مخارج تحصیل فرزندان
۹۳	۲۸۵	۳/۰۶	۱/۰۸۲	توانایی بیشتر برای خرید پوشاک
۹۴	۳۲۲	۳/۴۳	۱/۰۸۳	توانایی بیشتر برای پرداخت مخارج مواد غذایی
۹۳	۲۸۹	۳/۱۱	۱/۱۱۸	دسترسی بیشتر به امکانات بهداشتی و درمانی
۹۳	۲۶۴	۲/۸۴	۱/۱۰۶	توانایی بهتر برای پرداخت مخارج پزشکی
۹۴	۳۳۰	۳/۳	۱/۰۷۶	افزایش قدرت خرید خانواده
۹۱	۳۴۴	۳/۷۸	۰/۸۵۴	کمک در ایجاد خوداشتغالی
۹۲	۳۴۴	۳/۷۷	۰/۸	استفاده در جهت توسعه‌ی کسب و کار قبلی
۹۳	۲۸۳	۳/۰۴	۱/۰۹۳	افزایش درآمد کل خانواده
۹۲	۳۸۹	۴/۲۳	۰/۶۱۳	منطقی بودن نرخ بهره‌ی اعتبارات خرد
۹۵	۴۳۷	۴/۶۰	۰/۵۷۲	آسان‌تر بودن دریافت وام از صندوق اعتبارات خرد
۹۱	۴۲۱	۴/۳۰	۰/۷۸۲	ضمانت وام‌گیرنده توسط سایر اعضای گروه
۸۸	۳۴۸	۳/۹۵	۰/۸۲۹	ضروری بودن آموزش قبل از دریافت وام
۹۰	۳۰۹	۳/۴۳	۰/۹۴۹	کاهش سطح فقر
۹۱	۳۴۲	۳/۷۶	۱/۰۳۶	موفقیت کسب و کارهای کوچک به علت صندوق‌های اعتباری خرد است و نه بانک‌ها

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

جامعه‌ی هدف اعتبارات خرد به‌طور کلی زنان هستند. هدف از تشکیل صندوق‌های اعتباری خرد، حمایت از زنان روستایی کم‌درآمد و کمک به ایجاد اشتغال‌زایی و افزایش اعتماد به نفس آن‌ها در خانواده بوده است. در پژوهش حاضر، اثر صندوق‌های اعتباری خرد در کاهش فقر و ایجاد درآمد و اشتغال مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس نتایج، اثر اعتبارات خرد بر کاهش فقر، ایجاد اشتغال و درآمد مثبت ارزیابی شد. در این راستا، پیشنهادهایی در بهبود نقش اعتبارات خرد در استان کرمان ارائه گردید که به شرح زیر است:

- صندوق‌های اعتباری خرد بایستی زنان روستایی را با صندوق و فعالیت‌های آن آشنا کنند.
- با توجه به ناکافی بودن میزان اعتبارات، صندوق‌ها بایستی تمهیدات لازم را در این رابطه انجام دهند تا با راه‌اندازی کسب و کار جدید توسط اعضا، بهره‌وری و در نهایت درآمد خانوار افزایش یابد. قسط‌بندی و دوره‌ی بازپرداخت وام، مناسب شرایط اعضا باشد و مقدار پس‌انداز اجباری برای گرفتن وام به حداقل برسد.
- صندوق‌های اعتباری خرد بایستی بر توسعه‌ی رشته فعالیت‌ها تأکید داشته باشند تا افزایش مشتریان. چون اعطای مقدار کافی وام به تعدادی از

رشته فعالیت‌ها، بهتر از اعطای وام‌های اندک به بسیاری از رشته فعالیت‌ها است. صندوق‌ها بایستی به رشته فعالیت‌هایی وام اعطاء کنند که پتانسیل رشد دارند تا رشته فعالیت‌هایی که رشد آن‌ها در طی زمان را کم بوده است. توصیه می‌شود برای اعطای مقدار مناسب وام به هر مشتری، ارزیابی کافی صورت گیرد. همچنین بایستی به‌طور منظم بر عملکرد اعضا نظارت داشته باشند تا اطمینان حاصل شود که وام به‌طور کامل برای کسب و کار استفاده شده است.

- آموزش افراد قبل از اعطای وام نیز بایستی در نظر گرفته شود. افراد با دانش شغلی بیشتر، بهتر می‌دانند برای بهبود سطح درآمد خانوار چه کاری انجام دهند.

- پذیرش فن‌آوری بایستی هدف اصلی برنامه‌های اعتبارات خرد در آینده باشد. فن‌آوری جدید تولید و توسعه‌ی کسب و کار، بهره‌وری را افزایش می‌دهد و از سرمایه‌گذاری اعتبارات، بازده بیشتری حاصل می‌شود. توسعه‌ی فن‌آوری هزینه‌بر است، اما پایداری برنامه‌های اعتباری خرد را تضمین خواهد کرد.

REFERENCES

- 1- Abiola, I. & Salami, A.O. (2011). Impact of microfinance bank on standard of living of hairdresser in Ogbomoso North local government of Oyo State, Nigeria. *American Journal of Social and Management Sciences*, 2(1): 34-40.
- 2- Addae-Korankye, A. (2012). Microfinance and poverty reduction in Ghana: The case of central region of Ghana. *Asian Economic and Social Society*, 2(1): 135-141.
- 3- Alaaddini, P. & Jalali mousavi, A. (2010). Evaluation of the effectiveness of support program of microfinance services and rural women micro-credit fund in Iran, *Rural Development*, 2: 61-76. (In Farsi)
- 4- Al-Mamun, A., Malarvizhi, C. A., Wahab, S. A., & Mazumder, M. N. H.. (2011). Investigating the effect of microcredit on microenterprise income in peninsular Malaysia. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 29:122-132.
- 5- Arifujjaman Khan, M. & Anisur Rahaman, M. (2007). Impact of microfinance on living standards, empowerment and poverty alleviation of poor people: A case study on microfinance in the chittagong district of Bangladesh, Masters thesis, Umeå School of Business (USB), Department of Business Administration.
- 6- Ayuub, S. (2013). Impact of microfinance on poverty alleviation: A case study of NRSP in Bahawalpur of Pakistan. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(1):119-135.

- 7- Baghaei, M., Chizari, M., Pezeshkirad, Gh. & Hajhashemi. Z. (2007). Hunjan Zarcheshmeh watershed Villagers point of view about the role of the Agricultural Bank in the development of the agricultural sector through the provision of microcredit, the sixth conference of Agricultural Economics. (In Farsi)
- 8- Bozarjemehri, Kh., Shayan, H. & Behzadi, S. (2011). Evaluation of the impact of micro-credit on development of agriculture, case study: Mohammedia rural district of Ardekan city of Yazd province, the first national conference on geography and rural development planning, 349-364. (In Farsi)
- 9- Enimil Ashun, F. (2010). Reducing rural poverty through microfinance intervention: A case study of lower pra rural bank limited shama. Dissertation submitted to the institute for development studies, faculty of social sciences, university of cape coast in partial fulfillment of the requirement for award of master of arts degree in human resource management.
- 10-Fred, P. B. (2009). Accessing micro credit, borrowers' characteristic and household income in rural areas: case of kasese, A dissertation submitted to the graduate school in partial fulfillment for the award of a master of science accounting and finance degree of makerere university.
- 11-Hassanzadeh, A., Azvajy, A. & Ghavidel, S. (2006). Effects of microcredit in reducing poverty and income inequality. *Islamic economics*, 6 (21): 45-68. (In Farsi)
- 12-Islam, Md. N., Robel, K. H., Adnan, A. M. & Ekram, C.Sh. (2013). Do microcredit programs ameliorate standard of living? Spotlight on major microcredit organizations in Bangladesh. *International Journal of Economics and Finance*, 5(4): 109-115.
- 13-Jegede, C. A., Kehinde, J., & Akinlabi, B. H. (2011). Impact of microfinance on poverty alleviation in Nigeria: An empirical investigation. *European Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(1): 97-111.
- 14-Kamal Hossain, M. (2012a). Assessment of social impact of microfinance operations: a study on BRAC. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*, 2(3): 34-44.
- 15-Kamal Hossain, M. (2012b). Measuring the impact of BRAC microfinance operations: A case study of a village. *International Business Research*, 5(4): 112-123.
- 16-Khodamoradi, Sh. (2005). Evaluation of the role of rural women micro-credit fund in the development of educational-promoting activities in the Mazandaran province, the master's thesis of Islamic Azad University, Science and Research Branch of Tehran. (In Farsi)
- 17-Moghadas farimani, Sh., Rajabbeigi, M., Ahmadi QabanKandi, A.& Majidazar, M. M. (2007). Villagers tend to rural credit: fund. A Case Study of Tehran.Province. Sixth Conference of Agricultural Economics. (In Farsi)
- 18-Namjouyan Shirazi. Z. (2015). Ability of micro-credit funds for rural women in entrepreneurship and small business development. *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 1(3): 65-82. (In Farsi)
- 19-Noreen, U., Imran, R., Zaheer, A. & Saif, M. I. (2012). Impact of microfinance on poverty: A case of Pakistan. *World Applied Sciences Journal*. 12(6): 877-883.
- 20-Olumuyiwa, O. S. & Oluwatosin, O. A.. (2012). Impact of microfinance bank on standard of living of hairdresser in oshodi-isolo local government of lagos state. *Journal of umanities and Social Science*, 1(4): 26-35.
- 21-Roknaddin eftekhari, A., Einali, G. & Sagasi gheidari. H. (2006). Evaluation of the effects of micro-credit in agricultural development: Case study grassroots rural cooperatives of Khodabande city. *Agricultural Economics and Development*, 56: 45-56. (In Farsi)
- 22-Saad, Md. N. (2010). Achieving human development objectives through microfinance institution: the case of Amanah Ikhtiar Malaysia. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 6(2): 65-78.
- 23-Saleem, M. A., Zaman, K. U., Khattak, B. Kh., & Qureshi, M. I. (2011). Impact of micro finance in raising the living standard of people of D.I.Khan. *Journal of Managerial Sciences*, 5(1): 75-83.
- 24-Teng, S., Prien, S., Mao, N., & Leng, B. (2011). Impacts of micro-credit on household economics. *International Journal of Environmental and Rural Development*, 2(1): 108-114.
- 25-25-Yaghoby, G. (2005). Effects of microcredit on employment of rural women in Zanjan province. *Women in Development & Politics*, 3(1): 125-146. (In Farsi)